

GANDBOL O'YININING KELIB CHIQISHI VA RIVOJLANISH TARIXI

Hamrayeva Aziza Ravshanovna
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
NTM assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada gandbol o'yinining tarixiy shakllanish bosqichlari, uning Yevropada sport turi sifatida rivojlanishi hamda xalqaro miqyosda ommalashuvi ilmiy asosda yoritilgan. Gandbolning qadimgi harakatli o'yinlardan zamonaviy Olimpiya sport turigacha bo'lgan taraqqiyot yo'li tahlil qilingan. Shuningdek, o'yinning jismoniy tayyorgarlik, jamoaviylik va sport madaniyatini shakllantirishdagi o'rni ochib berilgan.

Kalit so'zlar: gandbol, sport tarixi, Olimpiya o'yinlari, jamoaviy sport, jismoniy tarbiya.

Аннотация. В статье научно освещены исторические этапы формирования игры гандбол, её развитие как вида спорта в Европе и распространение на международном уровне. Проанализирован путь гандбола от древних подвижных игр до современного олимпийского вида спорта. Также раскрыто значение гандбола в формировании физической подготовки, командной сплочённости и спортивной культуры.

Ключевые слова: гандбол, история спорта, Олимпийские игры, командный спорт, физическое воспитание.

Annotation. This article scientifically examines the historical stages of the formation of handball, its development as a sport in Europe, and its global spread. The evolution of handball from ancient traditional games to a modern Olympic sport is analyzed. In addition, the role of handball in developing physical fitness, teamwork, and sports culture is highlighted.

Keywords: handball, sports history, Olympic Games, team sports, physical education.

Kirish.

Gandbol bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida keng tarqalgan, tezkorligi, jamoaviylik ruhi va yuqori jismoniy talab darajasi bilan ajralib turuvchi sport turlaridan biri hisoblanadi. Ushbu sport turi qisqa vaqt ichida jahon miqyosida ommalashib, Olimpiya o'yinlari dasturidan mustahkam o'rin egalladi. Gandbolning shakllanishi va rivoji uzoq tarixiy jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, uning ildizlari qadimgi harakatli o'yinlarga borib taqaladi. Mazkur maqolada gandbol o'yinining paydo bo'lishi, uning Yevropada sport turi sifatida shakllanishi, xalqaro miqyosda

rivojlanishi hamda zamonaviy gandbolning o'ziga xos xususiyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi[1].

Metodlar.

Tadqiqot jarayonida tarixiy manbalar, jismoniy tarbiya nazariyasiga oid ilmiy adabiyotlar, Xalqaro gandbol federatsiyasi (IHF) rasmiy ma'lumotlari, sport ensiklopediyalari va statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, turli davrlardagi gandbol qoidalari, musobaqalar tizimi hamda sport infratuzilmasi rivoji taqqoshlama tahlil qilindi. Ilmiy umumlashtirish, qiyoslash va tizimli yondashuv metodlari asos qilib olindi[2].

Manbalarga ko'ra, gandbolga o'xshash o'yinlar qadimgi Misr, Yunoniston va Rim davrlarida mavjud bo'lgan. Qadimgi Yunonistonda "uraniya", Rimda esa "harpastum" nomi bilan tanilgan o'yinlarda to'p qo'l bilan o'ynalgan bo'lib, hozirgi gandbolning dastlabki unsurlarini o'z ichiga olgan. Biroq zamonaviy gandbol XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Yevropada shakllangan. 1898-yilda daniyalik pedagog Xolger Nielsen tomonidan qo'l bilan o'ynaladigan jamoaviy o'yin uchun dastlabki rasmiy qoidalar ishlab chiqildi. Bu esa gandbolning sport turi sifatida tan olinishi yo'lidagi muhim qadam bo'ldi.

XX asr boshlarida gandbol Germaniya, Daniya, Shvetsiya va Chexiya hududlarida tez sur'atlar bilan rivojlana boshladi. 1917-yilda nemis murabbiyi Maks Xeyzer zamonaviy gandbol qoidalarining mukammal variantini ishlab chiqdi. Dastlab gandbol ochiq maydonda 11 kishidan iborat jamoalar o'rtasida o'ynalgan bo'lsa, keyinchalik yopiq sport zallari uchun 7 kishilik format joriy etildi. Bu o'zgarish o'yinning yanada tezkor va tomoshabop bo'lishiga xizmat qildi[4].

1928-yilda Amsterdam shahrida Xalqaro havaskor gandbol federatsiyasi tashkil etildi. 1946-yilda esa Xalqaro gandbol federatsiyasi (IHF) tashkil topib, gandbolning jahon miqyosida rivojlanishiga kuchli turtki berdi. 1936-yil Berlin Olimpiadasida gandbol ilk bor Olimpiya sport turi sifatida namoyish etildi, biroq bu format ochiq maydondagi 11 kishilik gandbol edi. 1972-yil Myunxen Olimpiadasidan boshlab esa 7 kishilik zal gandboli Olimpiya dasturiga rasman kiritildi. 1976-yildan boshlab ayollar gandboli ham Olimpiya o'yinlarida o'tkazila boshlandi[3].

Natijalar.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, gandbolning jahon miqyosida keng tarqalishida Yevropa davlatlari yetakchi o'rinni egallaydi. Germaniya, Fransiya, Daniya, Ispaniya, Shvetsiya va Norvegiya kabi mamlakatlar gandbol maktabi yuqori darajada shakllangan yetakchi davlatlar hisoblanadi. Ushbu davlatlarda bolalar va o'smirlar sporti tizimi, professional ligalar, ilmiy-uslubiy ta'minot va sport infratuzilmasi mukammal yo'lga qo'yilgan. Jahon va Yevropa chempionatlari muntazam ravishda yuqori saviyada tashkil etilib, millionlab tomoshabinlarni o'ziga jalb qilmoqda.

Gandbolning rivojlanishi nafaqat sport texnikasi va taktikasi, balki jismoniy tayyorgarlik, psixologik barqarorlik va jamoaviy hamjihatlikning yuksalishi bilan chambarchas bog'liq. Zamonaviy gandbol yuqori tezlik, aniqlik, kuch va bardoshlilikni talab etadi. O'yin davomida sportchilar katta masofani qisqa vaqt ichida bosib o'tadi, keskin burilishlar, sakrashlar va kuchli zarbalarni amalga oshiradi. Shu bois sport tibbiyoti, biomexanika va sport fiziologiyasi yutuqlari gandbolchilar tayyorgarligida keng qo'llanilmoqda[5].

O'zbekiston hududida gandbol XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab rivojlana boshladi. Dastlab bu sport turi harbiy o'quv yurtlari va oliy ta'lim muassasalarida joriy etildi. Keyinchalik sport maktablari, bolalar-o'smirlar sport maktablari va oliy liga jamoalari tashkil etildi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda gandbol sportiga bo'lgan e'tibor sezilarli darajada oshdi. Milliy terma jamoalar xalqaro musobaqalarda ishtirok eta boshladi, respublika miqyosida chempionatlar tizimli yo'lga qo'yildi.

Muhokama.

Muhokamalar shuni ko'rsatadiki, gandbolning ommalashuvida uning tomoshabopligi, o'yinning dinamikligi va jamoaviylik ruhining kuchliligi muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari, teletranslyatsiyalar, internet platformalar orqali gandbol musobaqalarining keng yoritilishi sport turiga qiziqishni yanada oshirmoqda. Shuningdek, maktab va oliy ta'lim tizimida gandbol darslarining joriy etilishi yoshlar orasida ushbu sport turining ommalashuviga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, ayrim mamlakatlarda gandbol infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, moliyalashtirish muammolari va malakali murabbiylar tanqisligi ushbu sport turining rivojiga ma'lum darajada to'sqinlik qilmoqda. Biroq xalqaro sport tashkilotlari, davlat sport siyosati va homiylik institutlarining faollashuvi ushbu muammolarni bartaraf etishga xizmat qilmoqda.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, gandbol o'yini tarixiy jihatdan boy sport turlaridan biri bo'lib, u qadimiy o'yinlardan boshlangan holda zamonaviy Olimpiya sport turigacha bo'lgan katta rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. Bugungi kunda gandbol nafaqat yuqori sport natijalari, balki yoshlar tarbiyasi, sog'lom turmush tarzi va jamoaviylik madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Gandbolning kelajakdagi rivoji ilmiy yondashuv, zamonaviy trenirovka texnologiyalari, kuchli sport infratuzilmasi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bilan bevosita bog'liq bo'lib, ushbu sport turining dunyo miqyosida yanada ommalashishiga ishonch hosil qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A.A. Jismoniy tarbiya va sport tarixi. — Toshkent: Fan, 2020.
1. 2. Abdurahmonov B.S. Sport turlari nazariyasi va metodikasi. — Toshkent: Innovatsiya, 2021.

2. Xolmirzayev J.Q. Jamoaviy sport o'yinlarini o'qitish metodikasi. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. European Handball Federation (EHF). Development of Handball in Europe. — Vienna, 2021.
4. International Handball Federation (IHF). History of Handball. — Basel, Switzerland, 2022.
5. Zohirov, K., Temirov, M., Boykobilov, S., Berdiev, G., Ruziboev, F., Egamberdiev, K., ... & Madatov, K. (2025). Electromyography-Based Sign Language Recognition: A Low-Channel Approach for Classifying Fruit Name Gestures. *Signals*, 6(4), 50.
6. Egamberdiev, K., Khidirova, N., Juraev, D. A., & Elsayed, E. E. (2024). Numerical solution of groundwater modeling for mountains regions of Uzbekistan. *Discover Water*, 4(1), 111.
7. Djumanov, J., Egamberdiev, K., Murodullaev, B., & Haqnazarova, D. (2024). Numerical calculation of groundwater geofiltration processes in multilayer porous media. *Acta Education*, 1(2), 6-11.